

Др Владета Петровић
Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

ЦРКВЕ И МАНАСТИРИ У ПОВЕЉАМА КЊЕГИЊЕ МИЛИЦЕ**

Сажетак: Након смрти кнеза Лазара кнегиња Милица је управљала Србијом, најпре самостално, а затим и као савладарка (1389–1393–1405). У току овог периода она је сама, као и са синовима Стефаном и Вуком, издала више повеља којима су даривани Хиландар, Велика Лавра Светог Атанасија, манастир Светог Пантелејмона и Дечани. Њима је, поред личних прилога, давана и владарска милост неопходна при поклањању ктиторија, као и потврда прилога претходника на трону. Међу дарованим поседима налази се и осам цркава: Светог Ваведења у Кукњу, Мати Божје у Холгошти, Мати Божије у Бучју, Спасова у Хвосну, Светог Николе у Лабу, Светог Николе у Сребреници, Светог Јована Претече у Црколезу и Мајке Божје у Драгобиљу.

Кључне речи: кнегиња Милица, монахиња Јевгенија, повеље, цркве, манастири, ктитор.

Средњи век, често схватан као доба чврстих подела између припадника различитих слојева и ограничених права жена у односу на мушкарце истог друштвеног ранга, у погледу права на ктиторство изједначавао је припаднике оба пола. У том смислу наилазимо на низ жена ктитора, пре свега из најбогатијих и најутицајнијих кругова средњовековне Србије, чијом заслугом су подизани, обнављани и даривани многи наши манастири и цркве. На тај начин жене су се јављале као носиоци права првих ктитора, за разлику од жена које су стицале удео у овим правима на основу ктиторства својих супружника. Ослањајући се на податке са ктиторских

* Ел. пошта: vladeta.petrovic@iib.ac.rs, aleks.fostikov@gmail.com

** Рад настао као резултат истраживања на пројектима Министарства просвете и науке: *Средњовековне српске земље (13–15. век): Политички, привредни, друштвени и правни процеси евиденциони бр. ОИ 177029* и *Етногенези Срба у средњем веку: Упоредна анализа историјско–културног наслеђа, генетичког материјала и предмета материјалне културе са аспекта аналитичке хемије евиденциони бр. ИИ 47025.*

натписа и гробних места у појединим црквама подигнутим у доба Немањића, можемо са сигурношћу тврдити да су припаднице властеостих породица подизале цркве над којима су имале изворно ктиторско право. У ктиторским и гробним натписима, до данас су сачувана имена благоверне Марене, госпође Данице, деспотице Марине (у монаштву Марије) и властелинки Боришице и Марије Велиславе, односно имена ктиторки Богородичине цркве у Кучевишту код Скопља, цркве Светог Николе у Љуботену, цркве Светог Ђорђа у Полошком, Богородичине цркве изнад Скопља и Богородичине цркве Манастира Матке.¹ Као и ктитори и поједине угледне ктиторке своје задужбине даровале су великим манастирима, а посебно Хиландару, за шта им је била неопходна владарска милост потврђена повељом.² У таква акта спада и сачувана повеља цара Душана, којом је потврдио подлагање манастира Светог Ђорђа и села Уложника, Хиландару, поклон Радославе, жене властелина Милше.³ Да ли су своје задужбине градиле на својим поседима или пак мужевљевим скоро да нема података. Судаћи према подацима да је Оливера, кћи краља Вукашина, не само саградила цркву Свете Марије у селу у Лоренци, већ и да је исту обдарила сопственим миразом, упућује на такво решење.⁴

За разлику од властелинки, чији су прилози били углавном скромнијих размера, ктиторска делатност две припадница породице Немањић – краљице Јелене, жене краља Уроша I, и царице Јелене, жене цара Душана, била је у складу са утицајем које су оне имале како за живота мужева, тако и као удовице и господарице значајних територија након њихове смрти.⁵ Након Маричке битке и смрти цара Уроша, на политичку сцену у немирним временима ступају и друге жене, чија ће се моћ и утицај заснивати како на положају владарских удовица, тако и на статусу мајки малолетних владара или феудалних господара. Захваљујући овом положају, које им српско феудално друштво у новим околностима признаје, као удовице, али и као монахиње оне постају значајан чинилац и у црквеним питањима, сарађујући са највишим црквеним великодостојницима. Тиме оне преузимају прерогативе власти, постајући савладари својих синова, или чак неприкословени феудални господари својих територија. Добијајући моћ и

¹ Ђорђевић 1994, 131–132, 145, 147, 182, 189.

² Благојевић 2004, 7–26.

³ Марјановић Душанић, Суботин Голубовић 2010, 63–73.

⁴ Фостиков 2004, 345–346, са старијом литературом.

⁵ О ктиторској делатности краљице Јелене: Суботи, 1958, 131–148. О ктиторској делатности царице Јелене: Грујић 1935, 43–57; Острогорски 1965; Пурковић 1975; Ферјанчић 1994.

положај, формално резервисан само за мушке чланове владарских породица, оне постају и ктитори највећих и најзначајнијих манастира. Тако се, као господарица значаје територије јавља и царица Јевдокија, жена деспота Дејана и мајка браће Јована и Константина Драгаша. Заједно са синовима она постаје ктитор манастира Хиландара и Светог Пантелејмона на Светој Гори.⁶ У улози ктитора, са својим синовима, касније се јављају и госпођа Мара Бранковић, као и деспотице Ангелина Бранковић и Јелена Јакшић.⁷

Међутим међу свима њима по свом статусу, па и правно формалном истиче се кнегиња Милица, која је као крвна сродница Немањића играла значајну улогу у сукобима побочних наследника династије. За савременике *мужаствена жена*, која у тешким временима *одложи женску немоћ и прими мушко старање*,⁸ а у народној традицији запамћена као царица, кнегиња Милица јавља се у различитим улогама: као жена сувереног владара кнеза Лазара, као кнегиња, као монахиња, па и као монахиња кнегиња, али и као удовица и мајка. Фактички на трону у моментима одсудним за опсатанак српске државе, који су наступили након Косовског боја и смрти кнеза Лазара, она је краће време и самостално управљала државом, да би више од деценије била и савладар (1393–1405),⁹ Као њена најближа сапутница и сарадница истиче се посебно њена рођака монахиња Јефимија, удовица деспота Угљеше.¹⁰

Настављајући традиције немањићке Србије и кнеза Лазара, и кнегиња Милица, у монаштву Јевгенија, издала је низ повеља, углавном са синовима, дарујући лично манастире и цркве или потврђујући дарове својих претходника, као и поданика.¹¹ Ове повеље, као и друга дипломатичка грађа, биле су предмет интересовања више аутора. Сумњу коју је посејао

⁶ Новаковић 1912, 446–448, 510–512.

⁷ Госпођа Мара Бранковић је са синовима даривала манастире Хиландар и манастир Светог Павла, деспотица Ангелина је даривала манастире Светог Павла и Есфигмен а деспотица Јелена Хиландар. Новаковић 1912, 462–463, 529, 533, 542; Митровић 2007, 209–217; Митровић 2008, 195–203.

⁸ Ћоровић 1929, 98; Томин 2011, 4–9.

⁹ Као најзначајнији историографски радови о кнегињи Милице издвајају се: Руварац 1868, 31–32; Пурковић 1996; Пурковић 1996а; Пурковић 1978; Gavrilović 2006, 72–90. О кнегињи Милице и њеном месту и улози у оквиру савладарства у новије време: Фостиков, Петровић 2014, 165–182.

¹⁰ Јухас–Георгиевска 2002, 57–70, са ст. литературом.

¹¹ У новије време, Александар Младеновић је на једном месту објединио и издао њена акта у оквиру збирке докумената деспота Стефана. Младеновић 2007, према садржају. За поједина акта видети и: Фостиков 2012, 123–133; Фостиков, Исалиовић 2013, 7–14; Фостиков 2013, 15–24; Фостиков 2013а, 101–110.

још Станоје Станојевић, да су поједина кнегињина акта веома сумњива, те могући фалсификати, уклонио је својевремено Сима Ћирковић. Своје место Милица налази и у оквиру разматрања Небојше Порчића о дипломатичким обрасцима, као и у анализи дубровачких писама као извора за фактичко стање у периоду 1389–1402 Марка Шуице.¹²

Овом приликом ћемо се задржати на познатим манастирским повељама у којима се кнегиња јавља као један од ктитора или сама у складу са својим регалним правима. Сачуване повеље тог типа можемо поделити у четири групе према даропримаоцу, на оне издате: Хиландару, манастиру Великој Лаври Св. Атанасија на Светој Гори, манастиру Св. Пантелејмона на Светој Гори и Дечанима.¹³ Грађа која нам је доступна не открива да ли је и у којој мери кнегиња даровала и друге манастире. У немирним временима од манастирских даровница, углавном су очуване оне које су се налазила у релативно сигурним архивима светогорских манастира. Осим поменутих повеља извесно је да је кнегиња ктиторство имала и у манастирима задужбинама кнеза Лазара, као и сопственим, у чијој изградњи је и опремању је и сама учествовала, било као жена владара или касније савладарка.¹⁴

Према поменутих актима светогорских манастира кнегиња Милица је, са синовима, даривала цркву Св. Ваведења у селу Кукњу са припадајућим јој селима, као и село Ливочу у Биничкој Морави манастиру Хиландару. Такође истом манастиру и деспот Стефан је, заједно са братом Вуком и мајком, потврдио даривање села Јабучја деспотице Јевпраксије. Манастиру Великој Лаври кнегиња је са синовима издала повељу којом његова села у Петрушкој области ослобађају давања и работа. Истом манастиру Јевгенија је и самостално издала повељу 1398. године, којом је земљу у Тргу, у Паракиновом Броду, грешком даровану духовнику Сисоју, вратила Великој Лаври. Од повеља манастиру Светог Пантелејмона сачувана су два примарка даровнице, којом Јевгенија, са синовима, пот-

¹² Ћирковић 1956, 139–152; Шуица 2011, 29–49; Порчић 2011, 269–288.

¹³ Младеновић 2007, 156 бр. II–1 (Хиландару, као друга); 176 бр. III–2 (Хиландару, као друга); 224 бр. III–1 (Великој Лаври, као прва); 230 бр. III–2 (Великој Лаври, сама); 294 бр. IV–1 (Пантелејмону, прва); 392 бр. X (Дечанима, као прва)

¹⁴ Не само да је датирање ктиторских портрета кнегиње Милице доста оквирно, већ и о иконографији истих постоји опште неслагање: Роровић 1994, 42–51, са старијом литературом, уп. Стародубцев, 2012, 333–354; Стародубцев 2013, 267–278, са старијом литературом и прегледом мишљења. Ипак интересантно је истаћи да је, чак и у случају оспоравања изворног ктиторства, односно двојног ктиторства, попут случаја портрета у Раваници, кнегиња на истом представљена као припадница Немањића, а у одећи попут краљице Јелене, жене краља Уроша.

врђује села која су приложили кнез Лазар и властела, и дарује нова. Захваљујући овим даровима, кнегиња и њена деца, синови и кћери, добили су двадесет аделфата у поменутом манастиру. Потврда ранијих даровница, налази се и у јединој повељи издатој Дечанима, којом је кнегиња, у своје име и име својих синова, приликом посете манастиру, вратила и даровала извештан број села метоху овог манастира. Обзиром да је исти заслугом кнегиње и обновљен, Милица се може истаћи и не само као нови ктитор, већ и обновитељ, односно нови оснивач истог манастира.¹⁵ Како је велики број повеља временом нестало, једино изнад поменута акта, као и поједини подаци из других извора, сведоче о улози кнегиње Милице као ктитора и патрона, али и о њеном статусу у структури власти, а посебно у случајевима где се иста јавља и као носилац ктиторског права односно као посредник између манастира и себи подложног дародавца. Иста акта додатно су важна и због потврда ранијих даровница, као и података који сведоче како о непосредном владарском домену Лазаревића, тако и о појединим властеоским поседима, па и домену саме Милице.

Како ове повеље садрже бројне податке, овде ћемо указати само на цркве и манастире који се у истим помињу, или у различитој дипломатичкој грађи, а у вези кнегиње, било као предмет даровања или место писања повеље. Међу дарованим поседима издваја се тако осам цркава, за које су уједно у појединим случајевима ово и једини средњовековни помени, или пак помени њиховог метоха. То су цркве Светог Ваведења у Кукњу, Мати Божје у Холгошти, Мати Божије у Бучју, Спасова у Хвосну, Светог Николе у Лабу, Светог Николе у Сребреници, Светог Јована Претече у Црколезу и Мајке Божје у Драгобиљу. Као место писање издваја се Манастир Жупањевац.

Црква Св. Ваведења у Кукњу је представљала баштинску цркву Обрада Драгослалића, коју је он изградио са допуштењем кнеза Лазара на својом поседу. У немирним врменима која су уследила, Обраду је, због невере, кнез Стефан одузео баштину и доделио свом властелину у пронију. Међутим, како је поменута црква са поседом већ била обећана Хиландару, њу је, у договору са кнегињом Милицом и патријархом Данилом, кнез приложио Хиландару.¹⁶ Приликом оснивања ктиторије, властелину Обраду је било дозвољено да јој приложи од своје баштине село Кукањ и његове засеке Шипачино, Новосељане и Чајетино.¹⁷ У повељи којом је кнегиња са синовима приложила ову цркву Хиландару, у њене поседе су

¹⁵ Младеновић 2007, 155–162, 229–235, 293–298, 315–328, 391–406.

¹⁶ Младеновић 2007, 155–162; Шуица 2002, 107–123.

¹⁷ Младеновић 2003, 201–214.

увршћени још и село Присојник, као и три засеока у Храштима. Становници наведених села и засеока били су ослобођени војне службе и соћа, нису били под влашћу кефалије а од радних обавеза су имали само оне као и други хиландарски поседи. Такође, судило им се само пред владаром или пред патријархом.¹⁸ Кукањска црква опстала је и у наредном периоду, тако да је уписана у најранији сачувани османски попис области Брвеника сачињен 1477. године. У наредном периоду, црква и село су исчезли а данас на њихов положај указује поток Кукањица, у чијој се непосредној близини налазе села Шипачина, Ново Село и Чајетина.¹⁹ Према неким мишљењима на месту села Кукањ развило се село Бељак, тако да је на остацима средњовековне цркве подигнута Црква Св. Марка (Марковица) у Бељаку.²⁰

По броју приложених цркава и њихових посета издваја се даровница манастиру Светог Пантелејмона на Светој Гори, коју је кнегиња и монахиња Јевгенија издала са синовима у Новом Брду 1395. године.²¹ Међу поседима које је приложила сама кнегиња налази се Богородичина црква у Холгошту, тј. данашњем селу Огошту источно од Новог Брда.²² У истој повељи наводе се и ранији дарови које је истом манастиру учинио кнез Лазар, а које његови наследници потврђују. Међу њима се налазе и три цркве са поседима. Прва од њих налазила се у селу Бучју, које и данас постоји и налази се јужно од Западне Мораве, између Крушевца и Трстеника. Ова црква је била посвећена Богородици а припадала су јој села Бучје, Округлица, Доња Округлица и Јасиковица.²³

Посебно место међу прилозима кнеза Лазара заузимају Спасова црква која се налазила код Хвостанске митрополије и црква Светог Николе у Лабу. Уз потврду ових прилога садржаних у повељи кнегиње Милице (Јевгеније) и њених синова, сачуване су и две повеље које се односе на ове цркве а које је кнез издао 1380/81. године. Првом од њих, кнез је приложио манастиру Светог Пантелејмона цркву Светог Спаса са селима која су записана у хрисовуљама, као и са људима, виноградима, воћњацима, воденицама, брдом, пољем и ливадама. Овим поседом је, према одредбама повеље, требало да управља онај кога постави манастир а да му додељени

¹⁸ Младеновић 2007, 155–162; Шуица 2002, 112, 114.

¹⁹ Катић, Гарић Петровић 2011, 162–163.

²⁰ Кнежевић 1990, 265; Зарковић 2008, 183–201.

²¹ О поседима манастира Пантелејмона у Моравској Србији и датирању горе поменуте повеље видети: Јечменица 2014, 183–206.

²² Младеновић 2007, 293–298.

²³ Младеновић 2007, 293–298. Б. Тодић поистовећује ову цркву са Велућом. Тодић 1988–1989, 72. Ово мишљење оспорава Н. Ђокић. Ђокић 2014, 373–374.

људи раде по манастирским прописима. У каснијој интерполацији с краја 15. или почетка 16. века, наводе се границе поседа, од којих поједини топоними постоје и данас у непосредној близини рушевина Мале Студенице, седишта некадашње Хвостанске епархије, двадесет километара североисточно од Пећи.²⁴

У другој сачуваној повељи из 1381. године, кнез Лазар потврђује прилог челника Мусе и његове породице манастиру Светог Пантелејмона. Међу приложеним поседима наводи се и већ поменута црква Светог Никола на Лабу. Она се налазила у близини села наведених у истој повељи – Уљаре или Горњи Закут, Трнава и Горњи Луковик, тј. на подручју које се налазило северно од Подујева.²⁵ Како је ове поседе челник Муса дао од своје државе, тј. од области коју му је владар поверио на управу, а не од његових баштинских поседа, у повељи из 1395. године, они се наводе као прилози самог кнеза.²⁶

Након потврде Лазаревих, следе потврде властеоских прилога. Као приложници Светог Пантелејмона, наводе се седам властелина, од којих њих двојица са својим женама. Војвода Никола је са својом супругом Видославом приложио цркву Светог Николе у Сребреници, заједно са самом Сребреницом, свим селима и метосима. Како овде ради о властелину Николи Зојићу, чији су се поседи налазили на Руднику, реч је о цркви која се налазила у близини рудничке Сребренице, која се највероватније налазила на једном од узвишења крај истоимене речице, притоке Јасенице.²⁷ У науци се ова црква најчешће поистовећује са црквом у селу Рамаћа.²⁸ У новије време поново је актуелизована хипотеза В. Марковића да је у питању црква манастира Велуће, изнета још 1920. године а нарочито присутна у радовима историчара уметности и архитектуре.²⁹

Војвода Новак је са Видославом приложио цркву Светог Јована Претече у Црколезу, заједно са свим селима и метохом. У питању је војвода Новак Белоцрквић, чији су се поседи налазили на Косову.³⁰ Ова ктиторја је по свему судећи установљена још у време цара Душана у селу

²⁴ Младеновић 2003, 147–161. О Малој Студеници видети: Кораћ 1976; Чанак–Медић 1995.

²⁵ О убикацији ових насеља видети: Ћирковић 1982, 177; Милојевић 1986, 11.

²⁶ Копривица 2014, 101; Јечменица 2014, 192.

²⁷ О Николи Зојићу опширније: Шуица 2000, 103–108.

²⁸ Тодић 1988–1989, 67–76, са старијом литературом и прегледом мишљења.

²⁹ Најновије аргументе за индентификацију Велуће као цркве Светог Николе приложене Светом Пантелејмону износи: Ђокић 2014, 363–388, са прегледом мишљења.

³⁰ О Новаку Белоцрквићу више: Шуица 2000, 108–110.

Црклорезу у близини Истока. Цркву је подигао извесни челник Радослав, у манаштву Јован, који је и сахрањен у њој. У њој је сахрањена и помену-та Видослава, као и њена баба Марта.³¹

Последња црква, која је наведена као прилог у овој повељи манастиру Светог Пантелејмона, је Богородичина црква у Драгобиљу, коју је приложио логотет Лука. Ова црква се налазила у долини речице Драгобиљ, југоисточно од Љига. Можемо је довести у везу са црквом у селу Дићи, коју је у првој половини 14. века подигао челник Влгдраг а која је страдала у пожару средином 15. века.³² У повељи се наводи да се прилажу и сви поседи и права какви су били у време Детоша, властелина који имао пространо властелинство које је обухватало територију између данашњег Ваљева и Љига а на којој су се тада налазила три града – Бела Стена, Непричава и Дебречен.³³

На крају и да поменемо то да је једина сачувана повеља, коју је кнегиња самостално издала, и то манастиру Св. Пантелејнома, а коју је саставио писар Радич Дртц 1. августа 1398. године у манастиру Жупањевцу. Овај манастир се налазио у оквиру комплекса средњовековног града, који се налазио на месту рушевина у истоименом селу у Левчу.³⁴ Приликом археолошких ископавања извршених 2009. и 2011. године истражени су остаци цркве и објекта за који се претпоставља да је био конак. Начин градње и остаци фрескосликарства указују на репрезентативно здање, могуће и вишеспратно, са тремом на јужнј страни. О интезитету живота у њему крајем 14. и почетком 15. века, времену када је ту боравила кнегиња монахиња Јевгенија, недвосмислено сведоче многобројни уломци керамике карактеристичне за тај период.³⁵

Извори и литература

Благојевић М. (2004): *Српске владарке – ктитори Хиландара*, Хиландарски зборник 11, 7–26.

Gavrilović, Z. (2006): 'Women in Serbian politics, diplomacy and art at the beginning of Ottoman rule' in: *Byzantine Style, Religion and Civilization: In Honour of Sir Steven Runciman*, ed. Elizabeth M. Jeffreys Cambridge, Cambridge University Press, 72–90.

³¹ И. Ђорђевић 1994, 187.

³² О цркви у селу Дићи и великој некрополи око ње више: Жеж 2001, 135–147.

³³ О овом властелинству више: Томовић 2009, 93–108.

³⁴ Лазаревић 2005, 107–115.

³⁵ Рашковић, Грковић 2014, 325–326, 328.

- Грујић Р. (1935): *Царица Јелена и Ћелија Св. Саве у Кареји*, Гласник Скопског научног друштва 14, 43–57.
- Ђорђевић И. (1994): *Зидно сликарство српске властеле*, Београд.
- Зарковић Б. (2008): *Ибарски посед манастира Хиландар*, Баштина 25, 183–201.
- Јеж, Ж. (2001): *Некропола Дићи*, Саопштења 22–23 (2000–2001) 135–145.
- Јечменица, Д. (2014): *Поседи светогорског манастира Светог Пантелејмона у Моравској Србији*, у: *Власт и моћ – властела Моравске Србије од 1365. до 1402. године*, Београд 2014, 183–206.
- Јухас–Георгиевска Ј. (2002): *Књижевно дело монахиње Јефимије*, Зборник Матице српске за књижевност и језик 50, бр. 1–2, стр. 57–70.
- Катић Т., Гарић Петровић Г. (2011): *Попис зеамета и тимара области Брвеник из 1477. године*, Мешовита грађа 32, 157–190.
- Кнежевић Б. (1990): *Манастири у нахији Брвеник по турским пописима из прве половине 16. века*, Зборник Матице српске за ликовне уметности 26, 204–211.
- Копривица М. (2014): *Успон и моћ властелске породице Мусић*, у: *Власт и моћ – властела Моравске Србије од 1395. до 1402. године*, Београд 2014, 95–112.
- Кораћ, В. (1976): *Студеница Хвостанска*, Београд.
- Лазаревић В. (2005): *Жупањевац у Левчу: прилози за историју*, Корени, Јагодина, 107–115.
- Марјановић Душанић С., Суботин Голубовић Т. (2010): *Повеља краља Душана манастиру Хиландару. Потврда о поклону манастира Св. Ђорђа и села Уложника, који је Хиландару приложила Милица жена Радослава*, Стари српски архив 9, 63–73.
- Милојевић С. (1986): *Мусићи*, Историјски часопис 33, 5–35.
- Младеновић А. (2003): *Повеље кнеза Лазара*, Београд.
- Младеновић, А. (2007): *Повеље и писма деспота Стефана*, Београд.
- Митровић К. (2007): *Повеља деспота Ђорђа, Јована и Ангелине Бранковић манастиру Светог Павла*, Стари српски архив 6, 209–217.
- Митровић К. (2008): *Повеља деспотице Јелене Јакшић манастиру Хиландару*, Стари српски архив 7, 195–203.
- Новаковић С. (1912): *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд.
- Острогорски Г. (1965): *Серска област после Душанове смрти*, Београд.
- Рорович, Lj. D. (1994): *Portraits of Knjeginja Milica. Part II: In Visual Arts, Serbian Studies Vol 9, Numbers 1 & 2, 42–51*
- Порчић, Н. (2011): *Дипломатички обрасци српских средњовековних разрешних докумената*, Споменица академика Симе Ћирковића, Београд, 269–288.
- Пурковић М. (1975): *Јелена жена цара Душана*, Диселдорф.
- Пурковић, М. (1978): *Кнез и деспот Стефан Лазаревић*, Београд.
- Пурковић, М. (1996): *Принцезе из куће Немањића*, Београд.
- Пурковић, М. (1996а): *Кћери кнеза Лазара*, Београд.
- Рашковић, Д., Грковић, М. (2014): *Археолошка истраживања налазишта „Град“ у Жупањевицу, у Левчу*, у: *Власт и моћ – властела Моравске Србије од 1365. до 1402. године*, Београд 2014, 319–342.

Руварац, И. (1868): *Зборник Илариона Руварца*, Одабрани историјски радови, св. 1, Београд 1934.

Стародубцев, Т. (2012): *О портретима у Раваници*, ЗРВИ XLIX, 333–354.

Стародубцев, Т. (2013): *Инсигније кнегиње Милице*, Ниш и Византија X, Ниш, 267–278.

Суботић Г. (1958): *Краљица Јелена Анжујска ктитор црквених споменика у Приморју*, Историјски гласник 1–2, 131–148.

Тодић, Б. (1988–1989): Прилог, бољем познавању најстарије историје Велућа, Саопштења 20–21, 67–76.

Томин, С. (2011): „*Мужаствена жена*“. *О једном топосу српске књижевности средњег века*. У: Жене, род, идентитет, књижевност. Зборник радова са V међународног научног скупа одржаног на Филолошко–уметничком факултету у Крагујевцу (29–30. X 2010), Крагујевац, 87–96. Стране цитиране према примерку доступном на: http://www.academia.edu/3680199/Muzastvena_zena

Томовић Г. (2009): *Посед српског властелина Детоша у XIV веку*, Историјски часопис 58, 93–108.

Ферјанчић, Б. (1994): *Византијски и српски Сер у XIV столећу*, Београд.

Фостиков, А. (2004): *Жена – између врлине и греха*, Приватни живот у српским земљама средњег века / приредиле Смиља Марјановић–Душанић, Даница Поповић, Београд : Слио, 323–366.

Фостиков, А. (2012): *Три документа о разрешењу рачуна Вукше Мишетића: 1405, септембар 12.; 1405, октобар 2*, Стари српски архив 11, 123–133.

Фостиков, А., Исаиловић, Н. (2013): *Дубровачко писмо госпођи Јевгенији (кнегињи Милице) о дуговима Ђерђаша и Новака Маћедола: 1399, март 5.*, Мешовита грађа 34, 7–14

Фостиков, А. (2013): *Акт монахиње Јевгеније о разрешењу рачуна Марина Лебровића: 1402, мај 23*, Мешовита грађа 34, 15–24.

Фостиков, А. (2013а): *Акт о разрешењу рачуна Марина Лебровића, 1399, јануар 30.*, Стари српски архив 12, 101–110.

Фостиков А., Петровић В. (2014): *Јевгенија монахиња кнегиња*, у: Власт и моћ – властела Моравске Србије од 1365. до 1402. године, Београд 2014, 165–182.

Ћирковић, С. (1956): *Осумњичене повеље кнегиње Милице и деспота Стефана*, ИЧ 6, 139–152.

Ćirković S. (1982): *Actes de Saint–Pantéléémon*, Paris.

Ђоровић, В. (1929): *Силуан и Данило II. Српски писци XIV–XV века*, у: Глас СКА СХХХVI, Београд, 13–103.

Чанак–Медић М. (1995): *Богородица Хвостанска*, у: Архитектура прве половине 13. века, том 1, Београд 1995, 171–188.

Шуица М. (2000): *Немирно доба српског средњег века*, Београд.

Шуица М. (2002): *Повеља кнеза Стефана Лазаревића којом се Хиландару прилаже црква Ваведeња Богородичиног у Ибру*, Стари српски архив 3, 107–123.

Шуица, М. (2011): *Дубровачка писма: огледало друштвено–политичких промена у српским земљама (1389–1402)*, Годишњак за друштвену историју 2, 29–49.

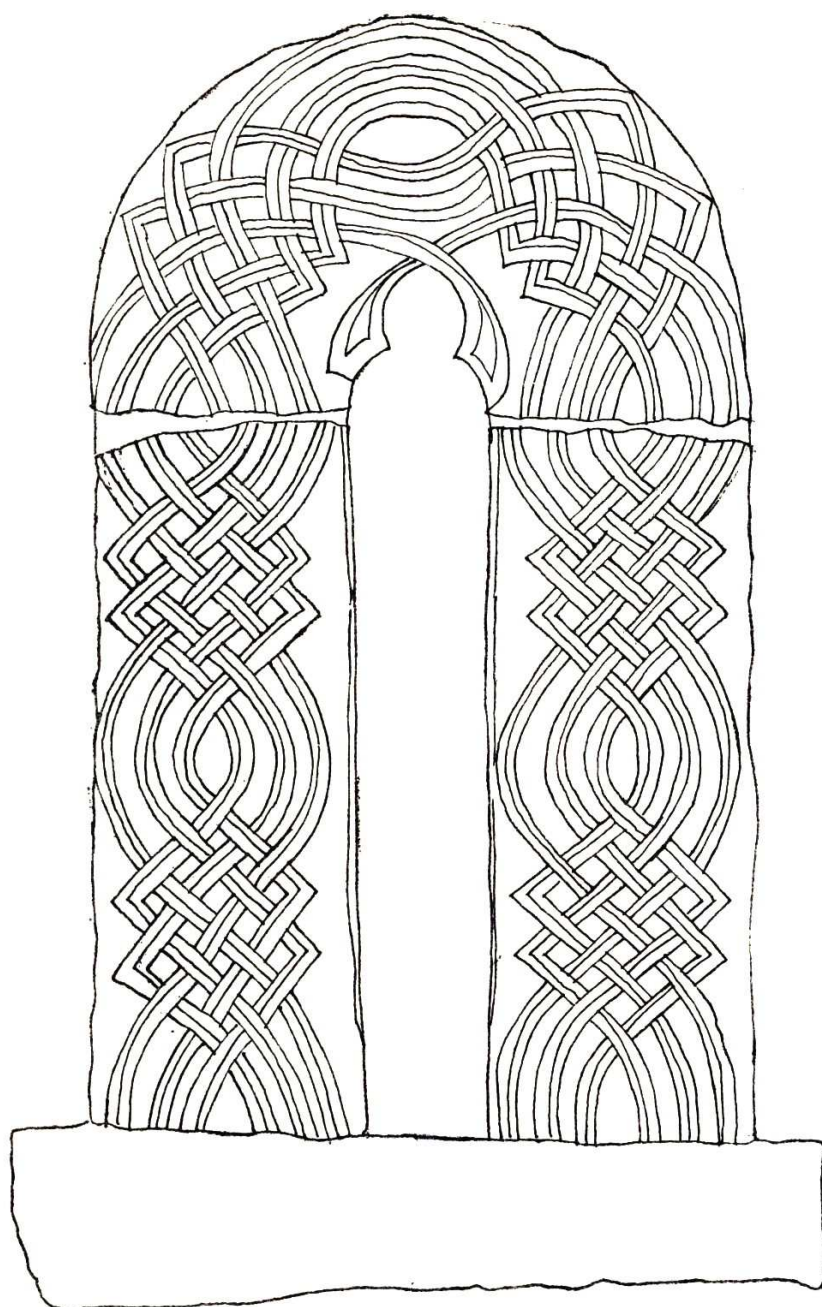
Vladeta Petrović
Aleksandra Fostikov

**CHURCHES AND MONASTERIES RECORDED IN CHARTERS
ISSUED BY PRINCESS MILICA**

Summary

After the death of Prince Lazar, Princess Milica spent a decade and a half on the Serbian throne (1389–1393–1405) as regent and as a co ruler. Her life was defined by several roles – a descendant of Nemanjić dynasty, a woman of sovereign ruler, a princess and a regent, a co ruler, an even an abbess–princess. During this period Princess Milica, with her sons Stefan and Vuk or alone, issued several charters to Hilandar, Great Lavra of St. Athanasius, the monastery of St. Panteleimon and Dečani. Those charters are valuably source for many topics – the role of women ktitors, Milica status or position, confirmation of previous grants. Some of them also represent the granting of the grace (milost) necessary for the donation of foundations or lands. In addition to other information those charters record the names of eight churches and of one monastery – for some of those, this is only historical evidence. Those are: Presentation of the Blessed Virgin Mary in Kukanj, Mother of God in Holgošti, Mother of God in Bučje, Church of the Holy Saviour in Hvosno, St. Nicholas in Lab, St. Nicholas in Srebrenica, St. John the Baptist in Crkolez and the Mother of God in Dragobilje. The name of monastery is Županjevac.

Keywords: Princess Milica, nun Eugenia, charters, churches, monasteries, founder.

Љубостиња, Монофора на јужној фасади припрате